

אם אף צד לא יירד מהעץ, יוון תיפרד מהאירו

בהחלטתה השנויה במחלוקת ללכת למשאל עם הצליחה יוון ללכד את כל חברות גוש האירו סביב עמדתה הנוקשה של גרמניה - סיוע כלכלי אירופי יבוא רק בתמורה לרפורמות מרחיקות לכת וכואבות. הצעה יוונית לרפורמות קוסמטיות בלבד תסלול את דרכה מחוץ לגוש - וזה לא יהיה אסון כזה גדול

שמעון שטיין / 08.07.15

ההימור שנטל ראש ממשלת יוון אלכסיס ציפרס בהחלטתו שנוית המחלוקת לקיים משאל עם הסתיים מבחינתו בהצלחה שעלתה על התחזיות המוקדמות שצפו מאבק צמוד בין שני המחנות היריבים. רוב ציבור הבוחרים היווני אמר את דברו - "לא" להצעת הצנע האחרונה של גוש האירו (שלא הייתה יותר בתוקף בזמן ההצבעה), בהתאם לעמדת ראש הממשלה ציפרס.

מנהיגות האיחוד האירופי, שנקטה צעד חריג כשהחליטה להתערב במערכת הבחירות ביוון, קראה לציבור היווני להתייבב נגד ראש הממשלה שלו ולומר "כן" להצעה שהגישה (תוכנית חילוץ כלכלית שכוללת הלוואות ענק בתמורה לרפורמות ולקיצוצים בגירעון היווני ובמצבת החובות שלו), ובכך לומר במשתמע "כן" להמשך הישגות יוון בגוש האירו.

למרות חגיגות הניצחון שהתקיימו עם היוודע תוצאות המשאל (61 אחוזים הצביעו נגד תוכנית החילוץ האירופית), ספק אם לחברה היוונית יש בימים אלה סיבה למסיבה. כל יום שעובר ללא יישוב המחלוקת העקרונית בין יוון לבין המוסדות הפיננסיים הבינלאומיים (שאותם כינה שר האוצר היווני היוצא יאניס וארופקיס "טרוריסטים") בפרט, ובין יוון לבין יתר שמונה עשרה חברות גוש האירו בכלל, מחריף עוד יותר את מצבה הפיננסי-כלכלי שכבר היום הוא בכי רע. כבר היום ברור שהסיכוי שיוון תוכל בעתיד הנראה לעין להחזיר את חובותיה בטווח הקצר והבינוני הוא אפסי.

הכדור במגרש של יוון

חזרה לשולחן המשא ומתן בהקדם האפשרי, כפי שראש הממשלה ציפרס הצהיר, היא קריטית מבחינתה של יוון. על רקע התהום שנפערה בינה לבין יתר חברות גוש האירו, תהום שהעמיקה בעקבות משאל העם, יתקשו הצדדים לחזור לשולחן המשא ומתן ולהמשיך מהנקודה שבה סיימו לאחר שציפרס החליט באופן חד-צדדי לשבור את הכלים עם החלטתו לערוך משאל עם.

בראית חברות גוש האירו, הכדור נמצא כעת במגרשה של יוון. מהדיווחים שמגיעים מאתונה עולה כי לציפרס ברור שעליו להגיש הצעות ששונות מאלה שהציג יחד עם שר האוצר היוצא וארופקיס כדי לאפשר תחילתו של משא ומתן חדש. ציפרס החליט "להקריב" את שר האוצר שלו ולבקש ממנו להתפטר לאחר שהאחרון המאס את עצמו על עמיתיו בגוש האירו עם התנהגותו היהירה.

"לזכותו" של ציפרס תיזקף העובדה שבגישתו עלה בידו ללכד את כל חברות גוש האירו סביב העמדה הבלתי מתפשרת שאותה מובילה גרמניה, לפיה בתמורה לסולידריות מצד גוש האירו, קרי נכונות לסייע ליוון פיננסית כמו גם לחדש את הצמיחה על יוון, אתונה חייבת לבצע רפורמות משמעותיות וכואבות בתחומי החברה, הכלכלה והמנהל הציבורי, בהן העלאת המסים וקיצוצים בתקציבי הממשלה שכוללים בין היתר פיטורי עובדים וקיצוץ בפנסיות (סוגיה שמהווה את אחד מסלעי המחלוקת הרציניים).

יוון מול איחוד גרמניה-צרפת

הפגנת גמישות מצדו של ציפרס הייתה מאפשרת לאותן מדינות בגוש האירו להפגין עמדה שונה מזו של גרמניה לגבי הדרך להיחלץ מהמשבר הכלכלי שפוקד את מרבית החברות בגוש, ולתמוך בדרישת יוון ליתר גמישות במדיניות הצנע הדוגמטית שגרמניה מטיפה לה.

המפגש בין קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל לבין נשיא צרפת פרנסואה הולנד בעקבות תוצאות משאל העם נועדה לשגר מסר של אחדות צרפתית-גרמנית, שהיא חיונית לצורך מציאת פתרון למשבר. על פניו נראה כי השניים אכן הצליחו לתאם עמדות. כעת לא נותר אלא להמתין ולראות אם ציפרס יענה לפניית נשיא צרפת ויציע הצעה רצינית, קרי הצעה שתהיה שונה מאלה שהציעה יוון עד היום.

הזדמנות לבחון זאת תינתן לראשי גוש האירו במפגש החירום שהחל אתמול (יום ג') בבריסל ויימשך היום. לכולם ברור כי הצעה יוונית שלא תכלול רפורמות שיכניסו שינוי מבני לא תוכל להיענות בנכונות מקבילה מצד גוש האירו, שתהיה כרוכה בעיקר בנכונות גרמנית "לרדת מהעץ" הגבוה. מרקל תוכל לשכנע את הציבור הגרמני הספקטי לגבי המשך הסיוע ליוון, שנתפשת כבור ללא תחתית רק אם תוכל להציג תוכנית יוונית לרפורמות שתהיה שונה מקודמותיה.

המשבר הנוכחי הוא גם הזדמנות

במהלך המשבר חזרה מרקל כמה פעמים על המנטרה שלפיה אם גוש האירו יקרוס יבוא הקץ גם על האיחוד האירופי. את פעילותה בהקשר למשבר יש לראות בהקשר זה. מרקל ודאי לא תרצה להיכתב בספרי ההיסטוריה כמי שבתקופתה נגרם סדק רציני בחזון איחוד אירופה. אלא שבשלב שאליו הגיע המשבר, ובעיקר לאור האילוצים המוניטריים שבפניהם עומדת יוון (החזרי חובות במהלך חודש יולי-אוגוסט) ושבהם היא לא תוכל לעמוד, חייבת הקנצלרית מרקל לנטוש את אסטרטגיית הצעדים הקטנים שלאורה היא מתנהלת. כעת דרושות החלטות אסטרטגיות שמהן מעדיפה הקנצלרית, כמו גם יתר מנהיגי אירופה, להתחמק.

יש לראות את המשבר הנוכחי כהזדמנות. ההזדמנות האחת היא לגבש תוכנית סיוע מקיפה שתכלול פריסת חובות ארוכת שנים ליוון לצד הקצאת משאבים להשקעה במטרה להביא לצמיחת המשק היווני, וכפועל יוצא להקטנת האבטלה הגואה (בעיקר בקרב צעירי יוון שבימים אלה נוטשים בהמוניהם את ארצם כדי להבטיח את עתידם). וכל זאת, בתמורה למחויבות יוונית מפורטת ובה לוח זמנים לביצוע רפורמות מרחיקות לכת בכלכלה, במערכת המשפט, במנהל הציבורי, במערכת גביית המסים ורפורמות נוספות שתכליתן להביא לטרנספורמציה של יוון, להתנקותה מהמורשת העותומנית שאכלה ואוכלת כל חלקה טובה במדינה.

יש לדחות כל ניסיון יווני להציע רפורמות קוסמטיות. אם ניסיון זה ייכשל (והסיכוי לכך להערכת כותב שורות אלה הוא גדול), אזי יש להניח ליוון לפרוש מגוש האירו, החלטה הכרוכה בסיכונים לא מעטים שאות חלקם - בעיקר בתחום המוניטרי - לא ניתן להעריך, אם כי מרבית הפרשנים מאוחדים בדעה שפרישה יוונית לא תביא למפולת דוגמת זו שחווינו בעקבות התמוטטות בנק להמן.

חשוב לזכור שההחלטה שהתקבלה בשעתו בדבר צירוף יוון ומדינות נוספות לאיחוד האירופי הייתה בראש וראשונה בעלת אופי פוליטי והשיקול הכלכלי היה משני אם בכלל. ומכאן שהחלטת מרקל והולנד צריכה להיות מודרכת על ידי השיקול הפוליטי-אסטרטגי. לכולם ברור כי בין שיוון תעזוב את גוש האירו ובין שלא, האיחוד יהיה חייב להמשיך ולסייע ליוון לשרוד.

אם מאמץ זה ייכשל, על מרקל והולנד להחליט על שורת צעדים שתפגין את נחישותם להתקדם לעבר היעד של איחוד פוליטי על ידי שורה של צעדים קונקרטיים בתחום הפיננסי והכלכלי. אלו מבין החברות שירצו ויוכלו להצטרף יעשו כן וכל היתר ימשיכו להיות חברות מן המניין. התפתחות שהיא לדעת המחבר מחויבת המציאות תיצור אירופה של כמה מהירויות. שתי ההחלטות ייתקלו בהתנגדות, אך המשך המצב

הקיים של דשדוש ממשבר למשבר וחוסר מנהיגות יזרזו עוד יותר את תהליך שקיעת האיחוד. אם להשתמש במילותיו של מנהיג ההסתדרות האגדי יצחק בן אהרן, "עוז לתמורה בטרם פורענות".

שמעון שטיין כיהן כשגריר ישראל בגרמניה (2001-2007) והוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי ליד אוניברסיטת תל אביב

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4677620,00.html>